

EUROPEISKT SAMARBETE EFTER LONDON

Av med. dr Karl Wistrand

DET dramatiska förloppet av den europeiska försvarsfrågans utveckling har med spänning följts i alla länder. Den från Frankrike utgångna Pleven-planens förverkligande i den europeiska försvarsgemenskapen med Europaarmén som sammanhållande faktor ratificerades av samtliga deltagarstaternas parlament utom av upphovslandets eget. Tesen att ett europeiskt samarbete med nödvändighet krävde tillskapandet av en övernationell myndighet, som under Europarådets första tid med sådan styrka hävdades från franskt håll, har i upphovslandet mist huvuddelen av sin lockelse och betecknats snarast som en fara, i varje fall som en svår olägenhet. Det var på den franska nationalförsamlingens votum, som frågan om Europaarmén föll, och härmed vreds otvivelaktigt det europeiska samarbetets klocka några varv tillbaka. Situationen präglades av uppenbar olust, internationell misstro mot den franska statsledningen, sådan den förkroppsligades i Mendès-France, och en allmän villrådighet angående utvecklingen och de vägar, den skulle taga. Icke minst gjorde sig dessa stämningar gällande i den politiska debatt, som i slutet av september månad ägde rum i Europarådets rådgivande församling och där de båda främsta förkämparna för tvenne huvudriktningar i den europeiska politiken, Spaak och Mendès-France, framförde sina synpunkter, den förre i ett lysande men av omisskännlig besvikelse präglat anförande, den senare med en viss torr saklighet, som dock i båda fallen nyanserades av en framträdande benägenhet att icke stöta meningsmotståndarna så för huvudet, att tanken på en europeisk försvarssamverkan i nya former ohjälpligt komprometterades.

Onekligen kunde rent militära och organisatoriska skäl göras gällande mot Europaarméförslagets konstruktion. De äro och voro en naturlig följd av de franska förslagsställarnas legitima önskan att i det europeiska försvaret inlemma Tyskland utan att därför

uppkomsten av en tysk nationalarmé tillätes. Återverkningarna av Europaarméns konstruktion på den franska armén och dess ställning inom densamma visade sig emellertid för betydande meningsgrupper i Frankrike så odiösa, att man var färdig stjälpas hela förslaget. Därmed ställdes man — om man över huvud som de flesta erkände att Tysklands upprustning vore ett allmänt europeiskt intresse — inför tvånget att medverka till vad förslaget om Europaarmén i Frankrikes intresse velat förhindra, nämligen skapandet av en tysk nationalarmé.

Den situation, som sålunda uppkommit, nödvändiggjorde ett snabbt handlande, och man kan icke göra gällande, att de europeiska statsmännen vilat på hanen. Förhandlingarna i London gävo ett resultat, vilket av många betraktats som oväntat gott; försvarssamverkan frigjordes i det väsentliga, om ock med vissa reservationer, från den starkt övernationella och därmed funktionellt tunga karaktär, som präglade det fallna Europaarméförslaget. Och framför allt — England bands starkare vid den europeiska kontinenten än i det föregående förslaget, som icke omfattade Storbritannien som direkt försvarspartner. Ur allmänpolitisk och helt säkert ur militär synpunkt kan Londonlösningen i många avseenden betecknas som en förbättring; om den ifråga om garantier mot ett tyskt militaristiskt återvaknande ger Frankrike bättre garantier än förslaget om Europaarmén är däremot en öppen fråga, som fransmännen själva, icke minst som tillskyndare av detta förslags fall, hava att begrunda.

Londonförhandlingarnas resultat synes emellertid ha utlöst en tämligen allmän tillfredsställelse. Man må hoppas att ratifikationen av ett fördrag i anslutning till Londonförhandlingarna icke skall fördröjas över hövan och att ett sådant fördrag icke må få dela föregångarens öde att bliva rov för växlande nervösa folkstämningars inverkan. Försvarssamverkans karaktär av livsvillkor för Västeuropa borde dock endast få bestrida utanför de östorienterades krets. Om den slutliga utgången vet ännu ingen, så mycket mindre, som det stora spelet icke omfattar endast *med* utan även *mot*spelare, som noggrant följa skiftningarna och efter förmåga sprida förvirring. Demokratien står här inför sitt prov på förmågan till följdriktig och förutseende internationell politik.

*

Den bild av händelseförloppet, som hittills tecknats, kan väl numera sägas till väsentlig del vara allmän egendom. Vad som åter

i mycket förbigått allmänheten och kommentatorerna är den djupgående skillnad, som i och med Europaarméns fall inträffat i det europeiska samarbetets framtida inriktning. För att göra detta klarare, är det nödvändigt erinra om några drag ur detta samarbets utveckling de senaste åren.

Europarådets rådgivande församling fann sig redan från sin början delad i tvenne meningsriktningar, funktionalister och federalister, vardera med sin bestämda uppfattning om karaktären och målet för samarbetet. De senare krävde upprättandet av en övernationell myndighet, som, i den mån samarbetets natur det betingade, skulle övertaga vissa av deltagarstaternas suveräna befogenheter. De förra åter voro obenäga att, i varje fall omedelbart, gå längre än till ett arbete av praktisk natur och ifrågasatte starkt klokhets i att på ett tidigt stadium förlora sig i fördröjande statsrättsliga resonemang. Från engelsk sida leddes man — under hänvisning till samväldet — av en principiell obenägenhet att avstå från ens någon del av den nationella suveräniteten; de skandinaviska staterna, vilka vanligen tillsammans med Storbritannien inräknades i den funktionalistiska gruppen, leddes väl mindre av samma statsrättsliga betänkligheter än av obenägenhet att i samarbetets utformning skilja sig allt för mycket från de dem i allmän uppfattning närstående britterna. Motsättningarna mellan de båda meningsriktningarna hotade Europarådets arbete med en för både rådet och Europasaken ödesdiger sterilitet, då Spaak, ledd av sin åstundan att föra utvecklingen ur den stagnation, varmed den hotades, bröt förtrollningen genom att avgå som församlingens president och därigenom göra sig fri för effektiva aktioner. Spaak, som i sin person förkroppsligade begäret att utan dröjsmål föra samarbetet fram till synliga resultat, valde nu den enda väg, som stod honom till buds, nämligen att lämna funktionalisterna åt sidan och genomföra sitt enhetsverk med de stater, som voro beredda acceptera en överstatlig myndighet. De andra fingo, bildligt talat, tills vidare stanna i väntrummet. Det första steget av Spaaks konstruktiva verk var kol- och stålunionen, som innefattade Frankrike, Italien, Västtyskland och Beneluxstaterna. Härigenom hade grunden lagts till ett enat Europa, om också, som det kallats, ett »Lilla Europa». Som nästa etapp på utvecklingen var en av dessa stater uppbyren Europaarmé avsedd. Samtidigt som man förberedde denna, förbereddes också en författning för den nya statsgemenskapen, med ett direkt valt federativt parlament och, underförstått, baserad på en gemen-

sam utrikespolitik. Spaaks avsikt var, att samarbetet mellan de sex staterna oavslutligt skulle vidare påbyggas. Härmed skulle inom tämligen nära framtid växa fram en fast grundad statsbildning i federationens form, omfattande kontinentens huvudländer. Med övriga stater inom Europarådet, för vilka tillträde till federationen allt fortfarande vore fritt, skulle i framtiden uppehållas ett mer eller mindre nära samarbete genom gemensamma rådslag inom rådets mindre förpliktande ram.

Det är denna tanke, som genom Europaarméns fall fått ett allvarligt grundskott. Det europeiska försvarssamarbetet förutsattes i den nya ordning, vars huvudlinjer uppdragits i London, icke längre uppbyggt blott av det »Lilla Europa» som huvudman för en europeisk armé, utan av en avsevärt vidare krets av stater. Någon organisk samordning med andra internationella sammanlutningar för andra syften är ej förutsedd. Deltagarna bliva alltså andra och flera i försvarssamverkan än i basen för det hittillsvarande ekonomiska samarbetet — kol- och stålunionen. Den tanke, som föresvävat Spaak och hans vänner att av denna skapa en kärna till en vidare politisk utveckling är icke längre realiserbar, åtminstone icke så omedelbart, och under alla omständigheter icke i sådana former som hittills förutsatts av Europamännen.

I och för sig behöver detta icke vara ödeläggande för det europeiska samarbetets utveckling, men det innebär att detta måste söka sig in på nya vägar. Genom arbetet på »Lilla Europa» koncentrerades utvecklingen för lång tid framåt på endast en del av Europarådets stater, och de övrigas deltagande syntes därför dömt att bliva vagt och bleksiktigt, så länge de höllo sig utanför. Genom att försvarsfrågan undandrages sexmaktskombinationen och övertages som en gemensam angelägenhet för en större krets, har denna fråga fått sin egen reglering och ligger ej längre hindrande i vägen för ett vidgat deltagande i samarbetet från andra medlemsstaters sida. Den målmedvetna utveckling, vartill sexmaktskombinationen syftat, är till synes hämmad. Då det gemensamma försvaret icke längre blir en angelägenhet för dess institutioner, kunna tankarna på ytterligare politiska institutioner inom den trånga sexmaktsramen förväntas komma att blekna, och i enlighet härmed konstitutionsplanerna skrinläggas, åtminstone i sitt ursprungliga syfte.

*

Härmed kommer vårt eget land in i bilden. Sverige har i sitt förhållande till Europarådet gång på gång klargjort, att dess

alliansfria politik förhindrade det att delta i varje form av militärt samarbete och någon annan hållning har heller aldrig blivit vårt land avkrävd. Däremot hava vi, trogna våra traditioner, visat villighet att delta i internationellt samarbete på andra områden.

När kol- och stålunionen bildades, inbjöds icke Sverige att delta som medlem. Detta var förklarligt med hänsyn till den ovan tecknade bakgrunden för unionens tillkomst. Med den utveckling, som var avsedd, kunde det förutses, att medlemskapet mycket snart måste komma i konflikt med Sveriges alliansfria politik. Härav följde emellertid också att denna nybildnings betydelse i mycket kom att gå Sverige förbi, och att man även inom kretsar, som borde vara direkt intresserade, först långsamt blev medveten om dess reella innebörd.

Ekonomiskt har emellertid Sverige, främst dess järnhantering, stora intressen att bevaka inom unionens verksamhetsområde. Under unionens första två verksamhetsår, då dess regleringsverksamhet omfattat endast kol, tackjärn och handelsjärn, hava svenska intressen knappast kommit i konflikt med unionens. Men sedan unionen i år även börjat en reglering av kvalitetsjärnet ligger frågan helt annorlunda till. Sverige har plötsligt för sin kvalitetsstålexport ställts inför förhöjda tullsatser och även av diskriminerande åtgärder i förhållande till unionsländerna, vilka ställa vår järnhantering inför avgjorda svårigheter. Huruvida dessa låta sig undanrödjas enbart genom sedvanliga handelsavtal undandra ger sig för närvarande bedömande. I sådana sammanhang beror allt på vad man kan bjuda som kompensation; betecknande är dock det svar som en medlem av kol- och stålunionens församling privat gav en svensk intervenient vid en debatt i frågan i Strassburg, att utomstående länders järnindustri aldrig skulle kunna inom unionsländerna göra anspråk på samma goda behandling som unionsländernas. I och för sig innebär detta ingenting sensationellt; tvärtom ger det uttryck för en naturlig inställning mellan konkurrenter, som icke räckt varandra handen till samarbete. En annan utväg är ett avtal av liknande art, vartill England står i begrepp att göra med unionen och som synes innebära ett vittgående samgående. Huruvida ett sådant avtal även står den långt obetydligare produktionsfaktorn Sverige till buds är oundersökt och ovisst.

Som medlem av Europarådet har Sverige emellertid rätt att inträda i kol- och stålunionen. Tillträde kan därför icke förvägras

oss. Huruvida en anslutning från Sveriges sida skall äga rum eller icke, bör naturligtvis göras till föremål för ett noggrant övervägande av härav uppkommande ekonomiska fördelar och nackdelar. Denna avvägning måste emellertid ske fördomsfritt och utan påverkan av stämningar, som bottna i förgångna och därmed försvunna förutsättningar. Att frågan snabbt kan komma att aktualiseras är uppenbart.

En alldeles ny situation har sålunda inträtt därigenom att de politiska skäl, som hittills främst föranlett, att Sverige ställts och ställt sig utanför kol- och stålunionen, förlorat sin relevans. De militära frågorna kvarstå ej längre som ett ur svensk synpunkt tyngande hypotek inom kol- och stålunionen. Denna är i och med Europaarméns fall reducerad till en institution för reglering av sina ursprungliga uppgifter, vilka likväl i och för sig äro betydelsefulla nog. Vårt land kan därför numera, oförhindrat av militärpolitiskt hänsynstagande, fritt avgöra, om det anser det vara förmånligt att som aktiv medlem delta i ett samarbete, som rör dess ekonomiska intressen mycket nära, eller om det även här föredrager isoleringen.
